

ПРАВО

юридичний
журнал

України

У НОМЕРІ

Поняття функції Конституції

*Регламентация парламентської
діяльності політичної партії*

*Правові проблеми реформування відносин
власності в інтелектуальній сфері*

*Зміст та сутність адміністративної
відповідальності*

Повноваження ради юстиції

2
2006

Зарубіжний досвід притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності

С. ВАСИЛЮК

кандидат юридичних наук, доцент,

А. КОСИЛО

(Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні)

Згідно зі ст. 98 Закону "Про судоустрій України" органами, що здійснюють дисциплінарне провадження, є кваліфікаційні комісії суддів — щодо суддів загальних судів, Вища кваліфікаційна комісія суддів України — щодо суддів апеляційних судів, і Вища рада юстиції — щодо суддів вищих спеціалізованих судів та суддів Верховного Суду України. Низька ефективність, бездіяльність цих органів загальновідома. В юридичній літературі їх діяльність вже неодноразово піддавалася аналізу і справедливій критиці. Навіть Голова Ради суддів України В.Кривенко зазначав, що "... законодавче регулювання організації кваліфікаційних комісій неправильно, по суті, робота цих важливих для судової системи установ паралізована, тому необхідно невідкладно здійснити корегування у цій частині Закону"[1].

Для вдосконалення законодавства, що регулює дисциплінарну відповідальність суддів України, на нашу думку, корисним може бути досвід зарубіжних країн. Наприклад, відповідно до розділу I ст. 3 Конституції Сполучених Штатів Америки "Судді як Верховного, так і нижчих судів зберігають свої посади, поки до них немає претензій..." Як бачимо, звільнення суддів з посади не обумовлено певними застереженнями. Конституція США визнала цілком конкретні, прості, у той же час досить широкі підстави для звільнення суддів з посади. В США незалежно від того, яким чином призначаються судді, у кожному штаті передбачено звільнення судді з посади за кримінальні вчинки, некомпетентність, недостатність суддівської витримки та з інших суттєвих причин. Зазвичай, поведінку судді розглядає державна комісія на підставі вимоги адвоката, сторін судового процесу або представника громадськості. Комісія уповноважена застосувати чи рекомендувати Верховному суду штату відповідні дисциплінарні заходи, у тому числі й звільнення з посади. Найчастіше це — комісія з питань призначення суддів чи комітет з питань вимог до суддів. Цілком можливе звільнення судді і законодавчою владою[2].

© С. Василюк, А. Косило, 2006

Особливість структури судової системи Німеччини полягає у тому, що там існують суди особливої юрисдикції для представників певних професій, у тому числі й суди дисциплінарної юрисдикції для суддів і прокурорів. Система цих судів складається з дисциплінарних судів земель першої інстанції, дисциплінарних судів земель другої інстанції і Федерального Верховного суду (Дисциплінарного суду Федерації). Як бачимо, спеціальні дисциплінарні суди для суддів і прокурорів в Німеччині мають розгалужену систему, крім того, там існують окремі дисциплінарні суди для чиновників, військовослужбовців Бундесверу, нотаріусів і суди честі для адвокатів, патентних повірених, аудиторів, консультантів з податкових справ і довірених з податкових справ, а також суди честі для представників медичних професій[3].

У випадку порушення суддями Німеччини своїх обов'язків проти них можуть застосовуватися такі дисциплінарні заходи як оголошення догани, скорочення посадової ставки або навіть звільнення зі служби в дисциплінарному порядку. Крім того, суди з дисциплінарних справ суддів Німеччини розглядають дисциплінарні справи про відправлення суддів у відставку з причини їх непридатності до служби (наприклад, через тяжке тривале захворювання), а також питання обмеження незалежності суддів внаслідок здійснення певних заходів службового нагляду. При цьому як засідателі у дисциплінарних судах беруть участь представники відповідних професій[4].

Корисним є аналіз законодавства про дисциплінарну відповідальність суддів у Республіці Польща. Порядок дисциплінарної відповідальності суддів Польщі врегульовано в розділі 5 Закону Республіки Польща від 20 червня 1985 р. "Право про устрій загальних судів" із подальшими змінами та доповненнями (далі — Закон)[5]. Справи про вчинення суддями дисциплінарних проступків розглядають дисциплінарні суди: в першій інстанції — Дисциплінарний суд; в другій інстанції — Вищий дисциплінарний суд.

До складу дисциплінарних судів входять судді в кількості, встановленій Крайовою радою судочинства за поданням загальних зборів Найвищого суду, Вищого адміністративного суду, апеляційних судів й зібрання представників загальних зборів суддів окружних судів та Загальні збори суддів Військових судів. Голову та заступників дисциплінарних судів обирають судді цих судів зі свого складу.

Дисциплінарний суд та Вищий дисциплінарний суд розглядають справи у складі трьох суддів. Головуючого у справі визначає Голова відповідного суду. Строк повноважень дисциплінарних судів чотири роки. Адміністративне забезпечення дисциплінарних судів здійснюється Президіальним бюро найвищого суду (ст. 83 Закону). Дисциплінарного речника обирає колегія апеляційного суду з числа суддів цього суду. Дисциплінарний речник пов'язаний вказівкою органу, уповноваженого вимагати порушення дисциплінарного провадження (ст. 85 Закону). Відповідно до ст. 86 Закону захисником обвинуваченого може бути лише особа із складу суддівського корпусу.

Суддю можна притягнути до дисциплінарної відповідальності за службові проступки, скоєні ним під час перебування на цій посаді (§ 1 ст. 80 Закону). Суддя також підлягає дисциплінарній відповідальності і за проступки, скоєні до зайняття ним суддівської посади, якщо вони посягнули на честь раніше займаної ним державної посади (§ 2 ст. 80 Закону). Суддя не може бути затриманий або притягнутий до кримінальної, судової чи адміністративної відповідальності без згоди відповідного дисциплінарного суду. Це правило не стосується затримання на місці скоєння злочину (§ 1 ст. 50 Закону). До моменту вирішення заяви про притягнення судді до відповідальності, відповідний дисциплінарний суд може вимагати невідкладного звільнення судді, затриманого на місці вчинення злочину (§ 2 ст. 50 Закону).

Не можна притягнути суддю до дисциплінарної відповідальності, якщо з моменту вчинення проступку минуло три роки, а порушене дисциплінарне провадження підлягає закриттю (§ 1 ст. 81 Закону). Однак, якщо в діях судді є ознаки складу злочину, то продовження строків притягнення до дисциплінарної відповідальності не може настати раніше ніж продовження строків, передбачених Кримінальним кодексом (§ 2 ст. 81).

Стаття 82 Закону передбачає такі види дисциплінарних покарань: попередження; догана; зняття із займаної адміністративної посади; переведення на інше службове місце; звільнення із суддівської служби.

Притягнення до відповідальності тягне за собою позбавлення можливості просування по службі протягом 3-х років, а також неможливість членства протягом цього періоду в керівних органах суддівського самоврядування — колегії окружного суду, дисциплінарному суді (§ 2 ст. 82 Закону).

Дисциплінарні суди розглядають справи в закритих судових засіданнях. На засіданні можуть бути присутні судді, а також судові асесори, які виконують суддівські функції (§ 1 ст. 87 Закону). Секретарем судового засідання у дисциплінарній справі може бути суддя, асесор або апліканд (стажист), визначені Головою відповідного дисциплінарного суду (§ 3 ст. 87 Закону).

Дисциплінарний речник звертається із заявою про порушення дисциплінарного провадження на вимогу міністра справедливості (юстиції), голови апеляційного, окружного суду або колегії апеляційного чи окружного суду (§ 1 ст. 88 Закону). Заяву про порушення дисциплінарного провадження розглядає дисциплінарний суд і за результатами розгляду виносить ухвалу про порушення або відмову в порушенні дисциплінарного провадження (§ 2 ст. 88 Закону). На ухвалу про порушення або відмову в порушенні дисциплінарного провадження дисциплінарний речник, колегія суду чи обвинувачений можуть протягом семи днів подати скаргу до Вищого дисциплінарного суду (§ 3 ст. 88 Закону).

Заява про порушення дисциплінарного провадження, а також ухвала, постановлена за результатами її розгляду, повинні бути розглянуті протягом семи днів з моменту надходження до відповідного суду (§ 4 ст. 88 Закону). Термін розгляду дисциплінарної справи в суді першої інстанції не повинен перевищувати шести тижнів з моменту порушення справи про дисциплінарне провадження (§ 2 ст. 89 Закону). Неявка обвинуваченого або його захисника без поважних причин не є перешкодою для розгляду справи (§ 3 ст. 89 Закону).

За результатами розгляду справи дисциплінарний суд постановляє вирок, на який протягом семи днів можна подати скаргу до Вищого дисциплінарного суду. Скарга має бути розглянута протягом семи днів з моменту надходження її до суду другої інстанції (ст. 95 Закону). Після набрання вироком законної сили голова дисциплінарного суду надсилає його копію міністру справедливості, голові та колегії відповідного суду.

На вирок, що набрав законної сили, скаргу в порядку надзвичайної ревізії до Вищого дисциплінарного суду можуть подати Крайова рада судочинства, Голова найвищого суду чи міністр справедливості (ст. 98 Закону). Скаргу в порядку надзвичайної ревізії Вищий дисциплінарний суд розглядає у складі семи суддів за умови головування судді найвищого суду. Скаргу в порядку надзвичайної ревізії, що суперечить інтересам обвинуваченого, можна подати лише протягом шести місяців з моменту набрання вироком законної сили (ст. 98 Закону).

На час дисциплінарного провадження дисциплінарний суд може усунути суддю від виконання суддівських обов'язків; при цьому заробітну плату судді може бути зменшено до 50%

(§ 1-2 ст. 103 Закону). На ухвалу про усунення судді від виконання суддівських обов'язків на час дисциплінарного провадження може бути подано скаргу до Вищого дисциплінарного суду (ст. 105 Закону).

У випадках, не врегульованих Законом, до дисциплінарного провадження застосовуються і правила Кодексу кримінального провадження.

Особливості дисциплінарної відповідальності суддів Вищого адміністративного суду Польщі врегульовано в Законі від 11 травня 1995 р. "Про Вищий адміністративний суд"[6]. Дисциплінарним судом у справах про дисциплінарні проступки суддів Вищого адміністративного суду є Вищий адміністративний суд, який розглядає справи: по першій інстанції — в складі трьох суддів Вищого адміністративного суду; по другій інстанції — в складі семи суддів Вищого адміністративного суду. Брати участь у розгляді дисциплінарних справ мають право усі судді Вищого адміністративного суду, крім Голови цього суду, дисциплінарного речника та їх заступників.

Склад дисциплінарного суду визначається шляхом жеребкування з числа суддів Вищого адміністративного суду. Головує на засіданні суддя найстарший за віком.

Дисциплінарного речника і його заступника обирає колегія Вищого адміністративного суду строком на чотири роки (ст. 12 d Закону "Про Вищий адміністративний суд").

Аналогічний порядок розгляду дисциплінарних справ суддів адміністративних судів встановлено і Законом від 25 липня 2002 р. "Право про устрій адміністративних судів", який вступив в дію з 1 січня 2004 р.[7].

Обсяг статті не дозволяє піддати аналізу практику притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, що існує в інших країнах. Однак викладене вище щодо цього питання може бути вико-

ристане для удосконалення дисциплінарної відповідальності суддів в нашій державі. Гостра потреба в цьому є, про що свідчать результати роботи тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань перевірки дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина. За інформацією голови цієї комісії народного депутата Віктора Мусіяки, найбільше скарг надійшло на рішення судів. Він відзначив низький фаховий рівень роботи не тільки місцевих судів, а й нехтування процесуальними нормами суддями апеляційних судів. І навіть зволікання з розглядом справ Верховним Судом України. У жодній із скарг на представника Феміди, що надійшли до комісії, громадянам не вдалося домогтися бодай відкриття дисциплінарного провадження. Із 43 уже здійснених комісією депутатських запитів та звернень до органів судочинства лише в одному випадку документи про відмову у притягненні до відповідальності судді були належно оформлені. В решті випадків комісії надавали відписки і навіть визнання порушень строків розгляду із формулюванням: "у зв'язку з великим навантаженням у роботі"[8].

Такий негатив в діяльності судової влади значною мірою обумовлений недосконалістю існуючої системи дисциплінарної відповідальності суддів. Однією з них у даний час є те, що кваліфікаційні комісії суддів, які притягують суддів до дисциплінарної відповідальності, складаються у переважній більшості з суддів і працюють на громадських засадах. Тим самим судді певною мірою виступають суддями у власних справах. А робота кваліфікаційних комісій на громадських засадах створює умови для проявів корпоративності і безвідповідальності їх членів. Тому назріла гостра потреба докорінно змінити існуючий в Україні порядок дисциплінарного провадження щодо суддів з врахуванням зарубіжного досвіду.

Використані матеріали:

1. Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 4 (44). — С.13.
2. Б е р н с е м В. Вступ до права та правової системи США. — К., 1999. — С.181.
3. Д-р В о л ь ф г а н г Х а й д е. Система правосуддя Федеративної Республіки Німеччини. — 1995. — С.13.
4. Т а м с а м о. — с.16-17.
5. Ustawa "Prawo o ustroju sNedow powszechnych" z dnia 20 czerwca 1985 r. // Dziennik Ustaw. — 1994. — Nr 7. — Poz. 25.
6. Ustawa O "Naczelnym SNedzie Administracyjnym" z dnia 11 maja 1995 r. // Dziennik Ustaw. — 1995. — Nr. 74. — Poz. 368.
7. Ustawa "Prawo o ustroju sNedow administracyjnych" z dnia 25 lipca 2002 r. // Dziennik Ustaw. — 2002. — Nr. 153. — Poz. 1269.
8. Н а т а л і я Я р е м с н к о. Найбільше скаржаться на суддів // Голос України. — 2005. — 8 верес. — С.2.

